

DEEL 1 GRONINGEN

Kerstvoorstellingen in en op gebouwen in Nederland

DOOR PETER DIEMER

Stichting Erfgoed Rond Kerst Nederland

Voorwoord

In Nederland is er een schat aan kerstvoorstellingen in en op gebouwen te vinden. Niet alleen kerstgroepen maar o.a. ook: glas in lood ramen, plafondschilderingen, doopvonten, altaarstukken en gevelstenen met kerstvoorstellingen. Het leek ons een goed idee om deze gegevens en afbeeldingen eens te verzamelen en in 12 boeken onder te brengen elke provincie één.

Veel beeldmateriaal hebben wij uit de kerstkaarten verzameling, die Chris Janssen aan onze Stichting tot behoud van erfgoed rond kerst - Nederland heeft geschonken en de verkregen informatie n.a.v. een brief van Piet Wijnker aan de parochies van het Bisdom Haarlem in november 1995. Ook mochten wij van de foto's op de website www.kerkfotografie.nl gebruik maken. Op deze website staan heel veel prachtige foto's, van kerken in Nederland en daarbuiten gemaakt door Diana Nieuwold. Daarnaast is er ook veel informatie op het internet gevonden, zoals op de website www.verhaleninglasinlood.nl en https://www.glasmalerei-ev.de/index.html met enorm veel informatie over glas in loodramen van kerken in Limburg.

Probleem is wel, dat er in deze tijd veel, met name kerken, verdwijnen. Blijft het gebouw staan en krijgt het een andere functie, dan is de kans groot dat de vaste onderdelen bewaard blijven. De losse stukken, zoals kerstgroepen vinden, mogelijk, hun weg naar andere kerken, musea of instellingen. Wordt het gebouw afgebroken, dan gaan de vaste onderdelen zo goed als zeker verloren. Ook kan het zijn, dat genoemde gebouwen inmiddels al zijn afgebroken, of een andere bestemming hebben gekregen.

Van een aantal gebouwen hebben wij naast de afbeelding geen gegevens.
Mocht u die hebben dan houden wij ons aanbevolen. Staat de kerstvoorstelling in of op uw gebouw er nog niet in, stuur dan een foto en zoveel mogelijk informatie naar:
info@stichtingerfgoedrondkerst.nl

Alle boekwerken zijn dus onderhevig aan wijzigingen en/of aanvullingen die wij ontvangen.

Peter Diemer

Stichting Erfgoed Rond Kerst Nederland

Deel 1 : Groningen

Revisie: 2026-10-28

Groningen

Plaats	Gebouw	Pagina
Bedum (Gr)	Maria ten Hemelopneming kerk	4
Eenrum (Gr)	Laurentiuskerk	7
Groningen (Gr)	St. Augustinus	8
Groningen (Gr)	St. Franciscuskerk	9
Groningen (Gr)	St. Martinikerk	12
Groningen (Gr)	Kathedrale kerk H.H. Martinus en Jozef	15
Haren (Gr)	Klooster Bethlehem	20
Kloosterburen (Gr)	St. Willibrorduskerk	21
Loppersum (Gr)	Petrus en Paulus kerk	22
Oosterwijtwerd (Gr)	Mariakerk	25
Oude Pekela (Gr)	St. Willibrordus	26
Sappemeer (Gr)	St. Martinus-Willibrorduskerk	27
Scheemda (Gr)	Voorm. Bartholomeus kerk	29
Ter Apel (Gr)	St. Willibrorduskerk	30
Tolbert (Gr)	Kerk Tolbert	31
Winschoten (Gr)	St. Vitus	32
Winschoten (Gr)	Grote of Marktpleinkerk (Voormalige. St. Vitus)	35

Waar: **Bedum (Gr),** Maria ten Hemelopneming kerk
Wat: Kerstgroep met stal
Wie: Th. Bauhus
Wanneer: 1891
Afmetingen: 80 cm.
Materiaal: Gips gepolychromeerd

Foto's:

De kerstgroep van de R.K. parochiekerk Maria ten Hemelopneming te Bedum is na een tragisch sterfgeval aan de kerk geschonken door mijn oudoom en tante: Johannes Jacobus Mekel (•Appingedam 17 sept. 1850, † Voorburg 4 mei 1936) en Catharina Hendrica Amsing (•Roodeschool 29 nov. 1859, † Bedum 19 mei 1944). In 1890 overleed hun toen tweejarige zoon Johannes Thaddeus Mekel. De ouders hadden zo'n verdriet om het verlies van hun zoon dat ze de kerk beloofden, dat als er weer een kindje werd geboren ze de kerk een kerststal zouden schenken. Op 22 december 1891 krijgen ze weer een zoon, Johannes Antonius Alphonsus (Jan) Mekel. Met kerst 1891 staat in de kerk een kerstgroep van Th.Bauhus gipsgieter/polychromeur uit Cleve, met stal. Bij de restauratie hebben een aantal beelden een andere kleur gekregen zoals Maria, herder met fluit en de engelen op de stal. De stal is door de hr. J. Arends in 2006 hersteld en voorzien van zwenkwielen. Hij maakte ook de nieuwe kisten voor de ca. 80 cm hoge beelden. Van restaurateur Wim v.d. Loo, die ik vond via internet, kreeg ik foto's toegestuurd van beelden die gelijk waren aan die van onze kerk. Maria nog in de oorspronkelijke donkerblauwe mantel met sterren en de kleine herder met uitstekende hand die bij onze kerkgroep is weggewerkt met gips.

Okke Amsing

Johann Theodor Bauhus (• 9-6-1836 Cappenberg / Westfalen, † ?)
Gipsgieter en Polychromeur

Actief in Cleve, later in Kevelaer. Bauhus leidde een "Atelier voor Schilder- en plastisch Beeldhouwwerk" in de Gasthausstraße te Cleve. Bauhus was de leermeester van de latere Stummel-, Schülers und Malers Volkshausen, die oorspronkelijk uit Paderborn kwamen en nu in Kevelaer het schilderwerk van de koren van de nieuwe Kevelaerse bedevaartskerk (Mary's Basilica)uitvoerden; in 1881 beschilderden zij ook de hal van de toren. Over Bauhus is er een verslag van Gerhard Lamers (1871-1964): Bauhus was een "Püppkesmaker" ,zoals men hem in Cleve noemde. Met andere woorden: hij had een atelier, waarin voornamelijk gipsfiguren beschilderd werden. Maar hij schilderde ook Kruiswegen, kopieën naar Führich's Kruiswegstaties in Wenen, weliswaar destijds de enige in houtsnede voorkomende Kruiswegstatie. Deze reproducties waren weliswaar niet van artistieke waarde, maar Bauhus markeerde des te meer de kunstenaar. Men zag hem op zondagmiddagen hoog te paard met brede hoed en fladderende cape in de dierentuin rijden en voor de vele Hollandse badgasten was hij een interessante

verschijning. Hij woonde in de buurt van het station in de Pannofenstraße en zijn huis en atelier waren ook buitengewoon opmerkelijk In het begin van de tachtiger jaren ging het huis totaal in vlammen op. Na deze brand bouwde Bauhus in Kevelaer een huis in de Bahnhofstraße en speculeerde op veel bezoek van de pelgrims, die de Kruiswegstaties (voor het eerst getoond van 1895-1897, de Verf.) bekijken wilden. Maar hij had daarmee geen geluk. Hij was vervolgens geruime tijd bij de “Pallottinern” in Limburg. Aan het begin van de jaren negentig bezocht hij mij in München. Zijn vrouw kwam uit München. Zijn zoon, Benno, die hij als professionele opvolger wenste, was enkele jaren secretaris van de burgemeester in Kevelaer. Zijn verdere wegen zijn onbekend voor mij.

Vertaald uit het Duits door I.W. Diemer - van der Lugt

Waar: **Bedum (Gr),** Maria ten Hemelopneming kerk
Wat: Maria altaar
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal:
Voorstelling:

- Geboorte
- Aanbidding door de herders
- Aanbidding door de Driekoningen
- Opdracht in de tempel
- Geboorte icoon

Foto: Peter M. Diemer

Waar: **Eenrum (Gr),** Laurentiuskerk
Wat: Deurpaneel
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal: Gips gepolychromeerd
Voorstelling:

- Aanbidding herders

Foto: https://www.kerkfotografie.nl

Waar: **Groningen (Gr),** St. Augustinus
Wat: Kerstgroep
Wie:
Wanneer: 2025
Afmetingen:
Materiaal:

Foto: Jasper Moulijn

Waar: **Groningen (Gr),** St. Franciscus kerk
Wat: Kerstgroep
Wie: W.A.T. Haver
Wanneer: ca. 1930
Afmetingen: 50 cm.
Materiaal: Hout, beschilderd

Foto's: Okke Amsing

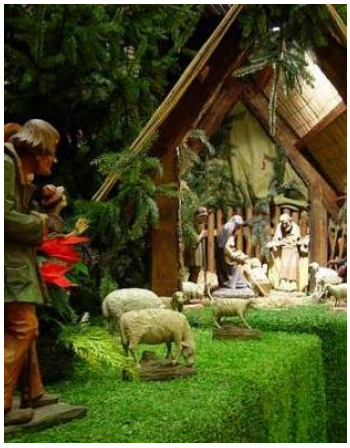
In Groningen staat in de Sint Franciscuskerk (Zaagmuldersweg 67) een Kerstgroep, waarvan een aantal figuren zijn gesneden door W.A.T. Haver. Een deel van de figuren is afkomstig van de inmiddels in 1994 gesloopte Heilig Hartkerk (Moesstraat 8). De kerktoren van deze kerk is blijven staan en is nu liftschacht van een woningen complex. De Heilige Familie wordt per jaar gewisseld. De gepolychromeerde figuren dateren uit de jaren dertig en zijn c.a. 50 cm. hoog. Maria en Josef, uit de voormalige Heilig Hartkerk, zijn voorzien van een merkteken WH (W onder de H). De Sint Franciscuskerk is onderdeel van de Sint Martinusparochie. Wilhelmus Antonius Theodorus (Willem) Haver, geboren in 1870 te Amsterdam, was vanaf 1893 als beeldhouwer werkzaam voor meubelfabriek Huizinga te Groningen. Hij vestigde zich rond 1915 als zelfstandig beeldhouwer en was lid van het oude kunstgenootschap Pictura. Haver was ontwerper en uitvoerder van o.a. de gebeeldhouwde hoofdingang en de gevelversiering van het uit 1925 daterende R.K. ziekenhuis aan de Verlengde Hereweg te Groningen. Het zijn echter vooral zijn in hout uitgevoerde beelden, die een verrassende kwaliteit bezitten. Zijn grote liefde voor de natuur en dan met name: apen, kikkers en planten was zijn bron van inspiratie. Willem beeldde deze figuren dan ook dikwijls uit. Het beschouwende karakter van Willem kan het beste worden geïllustreerd aan de hand van een peinzend aapje met een hand onder z'n kin in de trant van "le Penseur", hij gaf het de tekst mee "Hoe beschaaf ik de mensen". Willem Haver ontwikkelde zich vanuit de traditionele beeldhouwkunst in de Art Nouveau en de Art Deco. Bijna tachtig jaar geleden, op 23 januari 1937, overleed Willem te Groningen.

Tekst Stichting W.A.T. Haver Groningen

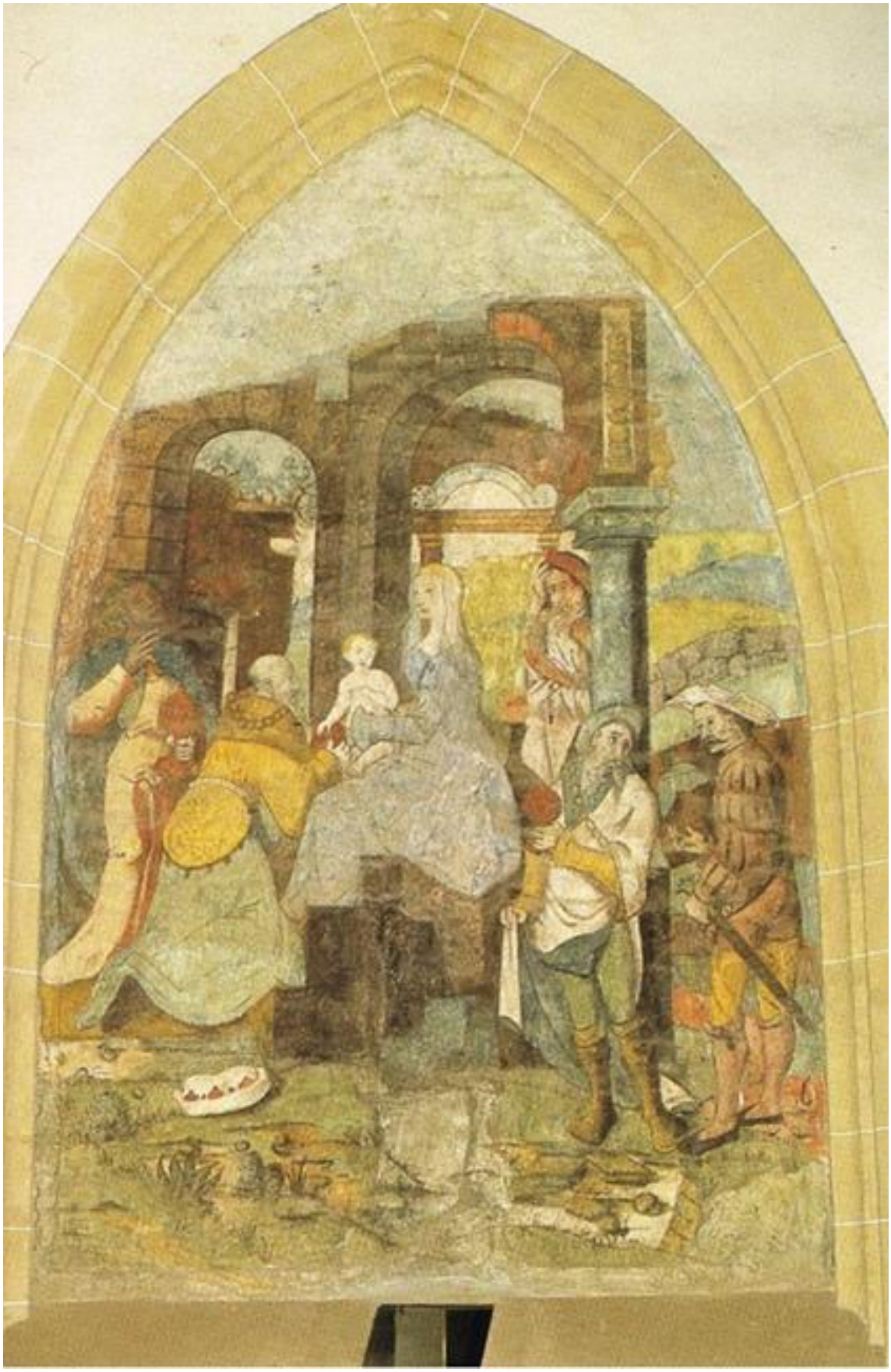

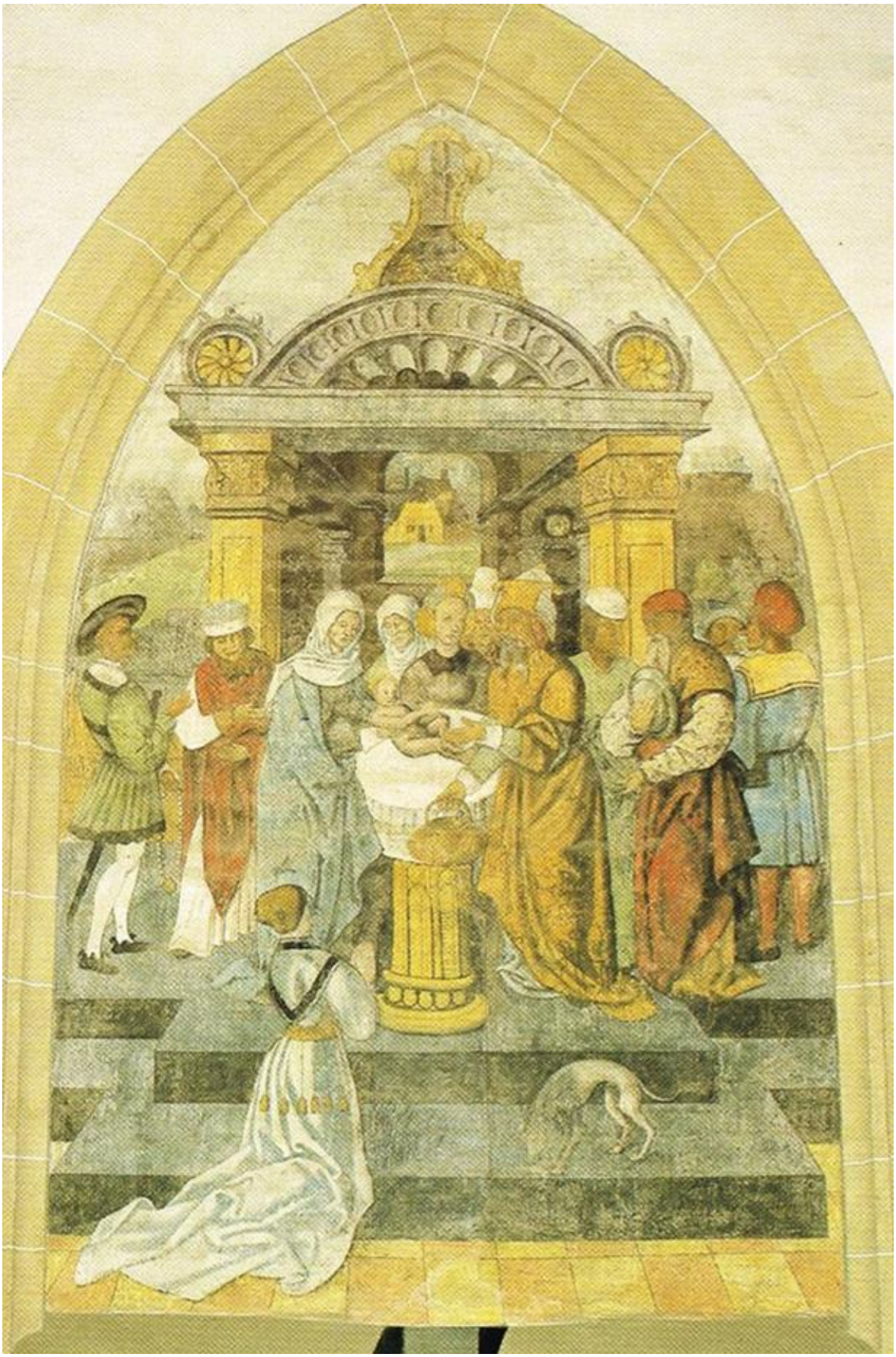
Waar: **Groningen (Gr),** St. Martinikerk
Wat: Muurschilderingen in het koor van de kerk
Wie: Secco
Wanneer: ca. 1545
Afmetingen:
Materiaal: Verf
Voorstyelling:

- Aankondiging van Jezus geboorte aan Maria (links) door de aartsengel Gabriël (midden)
- Aanbidding door de Herders (Mat. 2: 1-12)
- Aanbidding door de Driekoningen (Mat. 2:1-12)
- Opdracht in de tempel (Luc. 2: 22-39)

Foto’s: Lammert Muller, Stichting schip Martinikerk

Waar: **Groningen (Gr),** Kathedrale kerk H.H. Martinus en Jozef
Wat: Muur achter Hoofd altaarAltaar
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal:
Voorstelling:

- Annunciatie
- Voorstelling in de tempel
- Vlucht naar Egypte
- Heilige Familie

Foto’s:

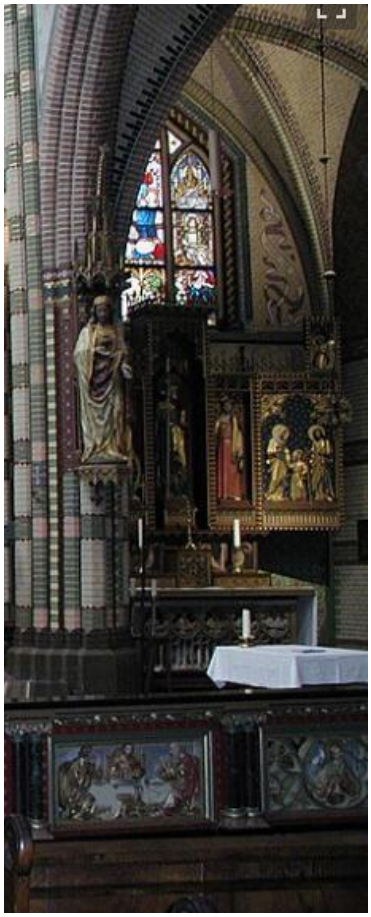

Waar: **Groningen (Gr),** Kathedrale kerk H.H. Martinus en Jozef
Wat: Jozef Altaar
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal:
Voorstelling:

- Heilige Familie

Foto’s:

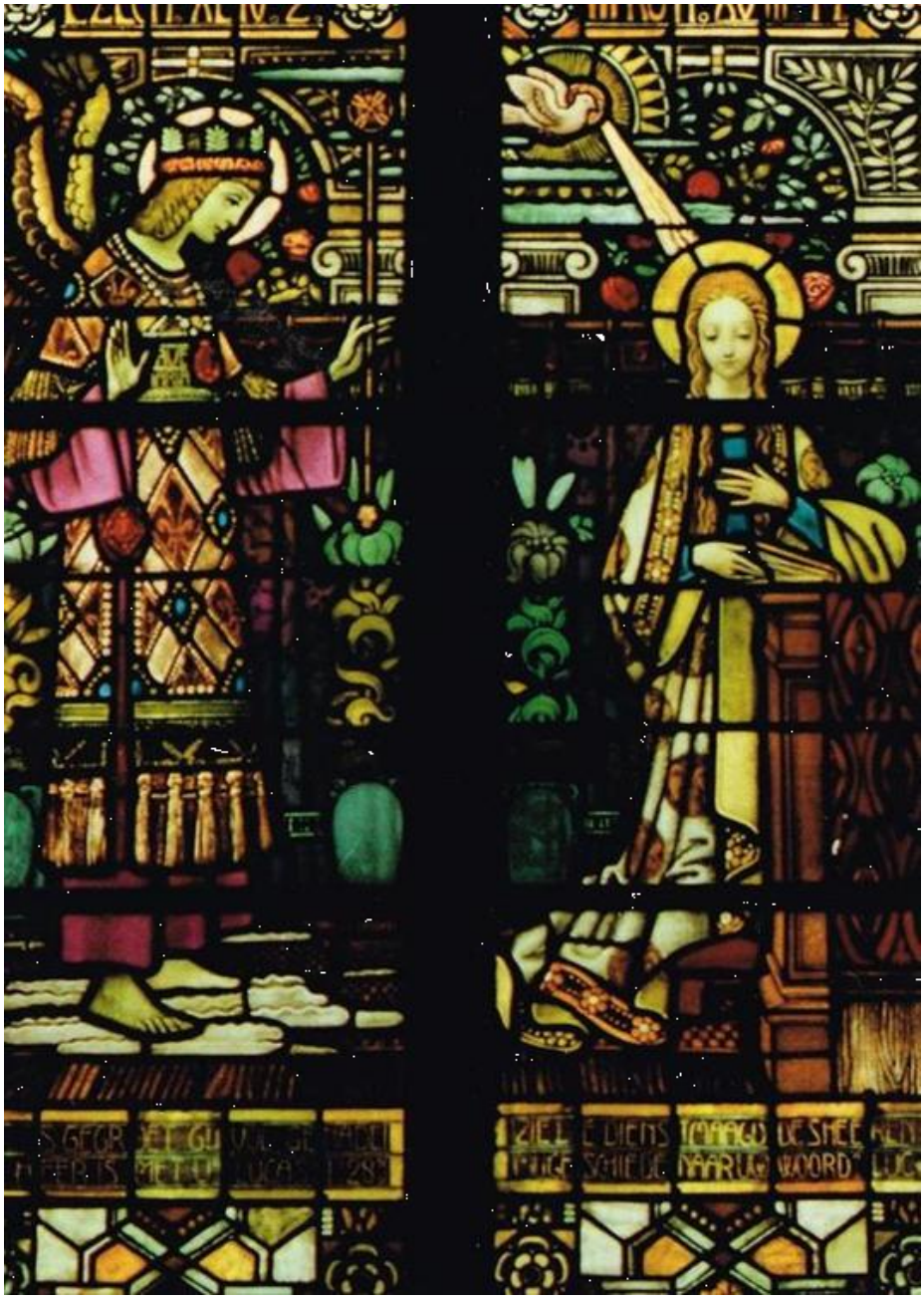

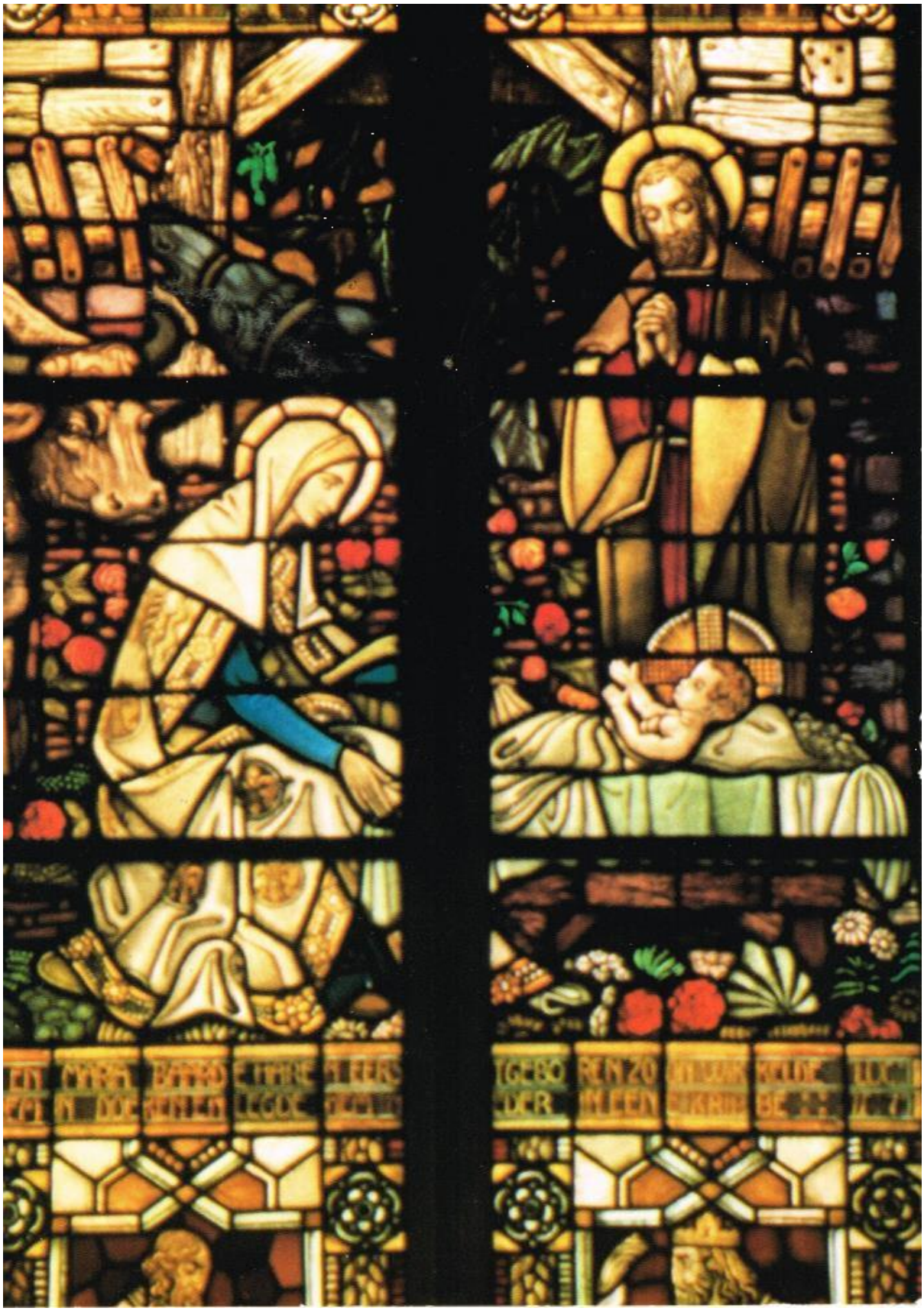

Waar: **Groningen (Gr),** Kathedrale kerk H.H. Martinus en Jozef
Wat: Ramen
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal: Glas in lood
Voorstelling:

- Annunciatie
- Geboorte
- Aanbidding door de Driekoningen

Foto’s

Waar: **Haren (Gr)** Klooster Bethlehem
Wat: Raam
Wie: F. Nicolas en Zonen
Wanneer: 1912
Afmetingen:
Materiaal: Glas in lood
Voorstelling:

- Geboorte

Foto: verhalen in glasenlood.nl

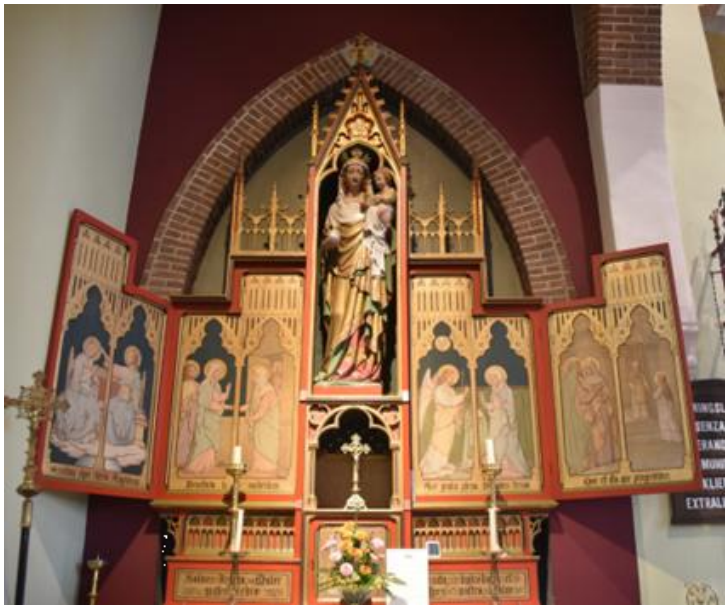
Waar: **Kloosterburen (Gr),** St. Willibrorduskerk
Wat: Dieluiken Hoofd altaar, Maria altaar en Jozef altaar
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal: Hout, beschilderd
Voorstelling:

- Hoofd altaar: Geboorte
- Maria altaar: Annunciatie
- Jozef altaar: Verloving met Maria, Droom van Jozef, Vlucht naar Egypte en Doop Jezus

Foto’s: Peter M. Diemer

Waar: **Loppersum (Gr),** Petrus en Paulus kerk
Wat: Plafondschilderingen
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal:
Voorstelling:

- Annunciatie
- Aanbidding door de Herders
- Aanbidding door de Driekoningen

Foto’s: https://www.groningerkerken.nl / Huizinga, Amsterdam

Waar: **Oosterwijtwerd (Gr),** Mariakerk
Wat: Kerstgroep
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal:

Foto:

Waar: **Oude Pekela (Gr),** St. Willibrordus
Wat: Paneel
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal:
Voorstelling:

- Annunciatie

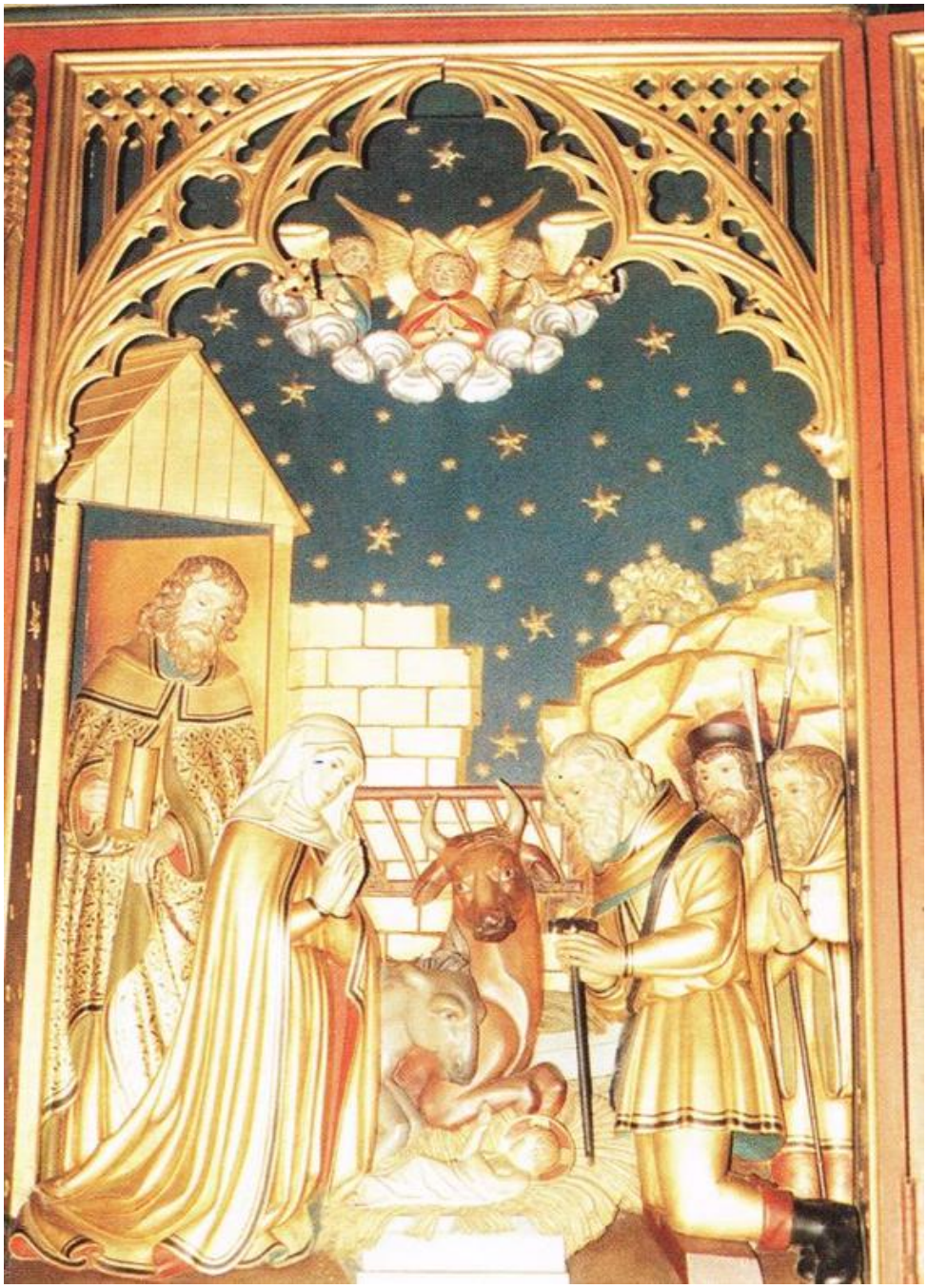
Foto: https://www.kerkfotografie.nl

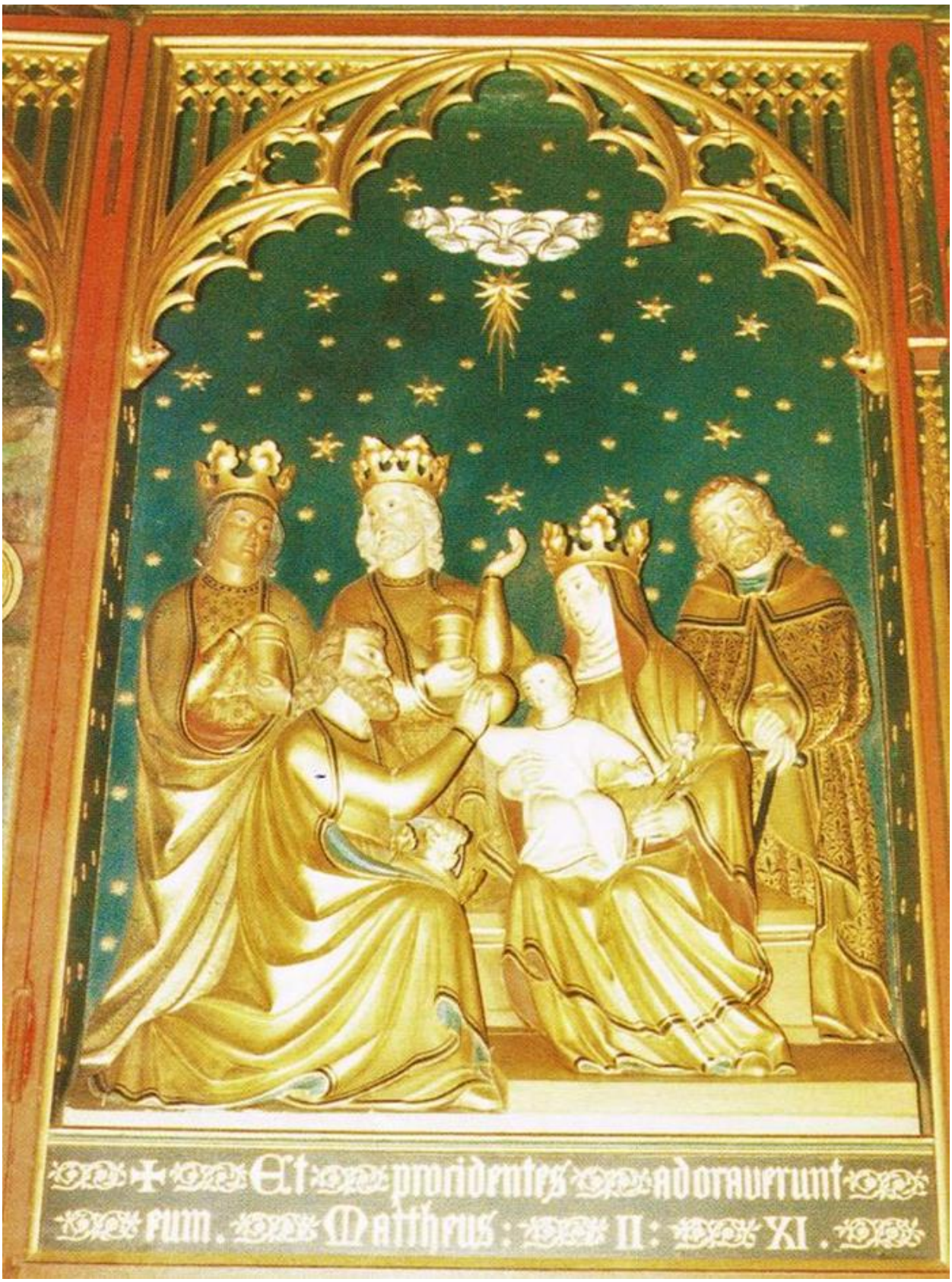

Waar: **Sappemeer Gem. Midden Groningen (Gr),** St. Martinus-Willibrorduskerk
Wat: Panelen hoofdaltaar
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal:
Voorstelling:

- Aanbidding door de Herders
- Aanbidding door de Driekoningen

Foto’s:

Et prosidentes adoraverunt
eum. Matthæus: II: XI.

Waar: **Scheemda (Gr),** Voormalige Bartholomeus kerk
Wat: Panelen orgel
Wie:
Wanneer: 1526
Afmetingen:
Materiaal:
Voorstelling:

- Aanbidding door de Herders
- Aanbidding door de Driekoningen

Foto’s: Rijksdienst voor materieel erfgoed

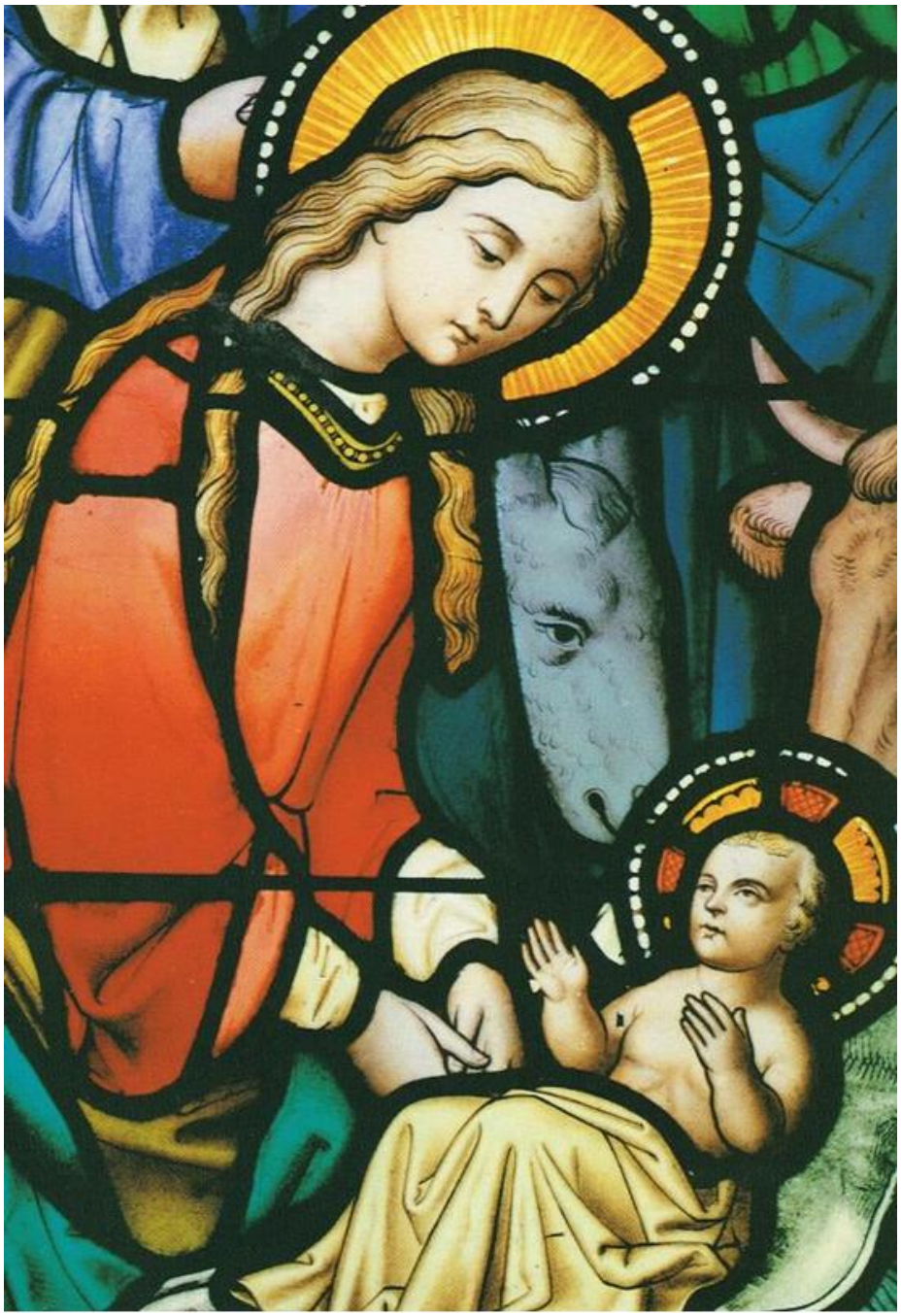

Orgelpanelen zijn nu eigendom van het Rijksmuseum Amsterdam

Waar: Ter Apel **(Gr),** St. Willibrorduskerk
Wat: Detail koorraam
Wie:
Wanneer: 1950
Afmetingen:
Materiaal: Glas in lood
Voorstelling:

- Geboorte

Foto:

Waar: **Tolbert (Gr),** Kerk Tolbert
Wat: Icoon
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal:
Voorstelling:

- Annunciatie

Foto’s: https://www.groningerkerken.nl

Waar: **Winschoten (Gr),** St. Vitus
Wat: Voormalige Kerstgroep met stal
Wie: Mieke van der Heyden, Annie van Lakensveld - van Ratingen en Yvonne Struys
Wanneer: Ca.1976
Afmetingen: 1,6 m.
Materiaal: Papydur, kippengaas en stof

Foto's: Peter M. Diemer en ??

Rond 1946 vatte de toenmalige Pastoor v.d. Barselaar het plan op een nieuwe Kerststal / groep te maken en riep de hulp in van parochianen. Vier vrouwen werden bereid gevonden deze klus op zich te nemen. Ongeveer een jaar lang kwamen zij- als er even tijd was- in de Pastorie bij elkaar. Er was een vaste werkkamer, waar alles kon blijven staan. Deze drie vrouwen waren Mieke van der Heyden, Annie van Lakensveld - van Ratingen en Yvonne Struys. De vierde vrouw, Willy Grunstra, beheerde het budget, want het mocht niet te duur worden. En zij zorgde voor support van de andere dames. Zo werd er in ontspannen sfeer gewekt. Zr. Bernardo woonde ook in de Pastorie en zorgde dat de dames niets te kort kwamen als ze aan het werk waren. Alle vrouwen kunnen zich deze periode als zeer ontspannen en gezellig herinneren en hebben er een blijvende vriendschap aan overgehouden. Yvonne Struys had de meest creatieve inbreng vanuit haar beroep als tekenares. Zij ontwierp de koppen / gezichten en zette daarna de anderen aan het werk om ze af te maken met haar, kleding, etc. Het raamwerk bestond uit kippengaas en metaaldraad. Voor de hoofden werd een soort papier-maché poeder (Papydur) gebruikt. Mieke van der Heyden was specialist in het op de markt goedkope lapjes op de kop te tikken, stukje fluweel, band voor garnering etc. Maar er werd ook geput uit de eigen voorraad, men stond een beddensprei af en er kwamen ook wollen dekentjes voor de schapen. Annie van Lakensveld maakte Maria, die een natuurlijke houding kreeg als liggend figuur- op advies van Pastoor v.d. Barselaar (een pas bevallen vrouw zit nog niet). Zo had ieder zijn eigen inbreng, maar werd er met elkaar aan alles gewerkt. Handen en voeten van de herder / fluitist werden door Mieke gemaakt, herinnert Yvonne zich. En Annie vertelt dat er vier Kindekes Jezus zijn gemaakt. Baby foto's van een kindje van Yvonne fungeerde als leidraad. De één bleek te groot, de andere ging voortijdig stuk. De beste van de vier werd uitverkoren. De andere drie werden verdeeld over Pastoor v.d. Barselaar, Yvonne en Annie. Het vermoeden bestaat dat de huishoudster van wijlen Pastoor v.d. Barselaar dit Kindeke van hem heeft gekregen en mogelijk nog in haar bezit is. Toen alles klaar was, werd het geheel in eerste instantie gehuisvest in een houten stal, later kwam er een juten "tent" voor in de plaats die goed paste bij het geheel. Er kwam een stuk in de krant met een foto en een Kerst-ansichtkaart van het geheel. Nog later werd er een engel aan toegevoegd. In de loop de jaren moet er geregeld iets aan gerepareerd worden. Zo ging alles een eigen leven leiden en werd het een dierbaar gemeenschapsgoed van de parochianen, waar ieder jaar naar werd uitgekeken. Het was de trots van de parochie. Ieder jaar werd alles met liefde en toewijding van zolder gehaald. De natuurlijke materialen straalden warmte uit en de liggende Maria wekte ontroering op in haar hemelsblauwe japon en haar lange haar, dat haar kindje

Jezus raakte. Je kon er bij gaan staan dromen…… Zo ging het jaren verder totdat er een moment kwam dat besloten werd een andere groep te gaan gebruiken. Helaas, “de oude” raakte in ongenade. En iets wat niet gebruikt wordt gaat “in de weg staan” en er kwam een moment dat de groep de deur uitging en zijn weg vond naar de Renselheerdt waar men hem graag tentoonstelde. Maar het noodlot bepaalde dat de brandweer zijn veto hierover uitsprak en de groep weer terug ging naar de Pastorie. Er werd nog een poging gedaan via de Kerstmarkt de groep aan een eigenaar te helpen, maar dat lukte niet. Goede raad was duur. Vanaf 1981 ben ik bij de parochianen van Sint Vituskerk en de Kerstgroep was voor mij, in de loop der jaren, zeer dierbaar geworden. De hoop op terugkeer in de kerk was vervlogen, maar afdanken zou een droevig en onwaardig einde betekenen. Ik zocht naarstig naar een oplossing en vond die uiteindelijk via de computer, waarbij ik terecht kwam op de site van een kleine organisatie die bijzondere Kerststallen verzamelde om ze tentoon te stellen. Deze mensen werden benaderd en namen de vraag in overweging. Ze wilden wel bedenktijd om eerst de groep te bekijken en een weloverwogen beslissing te nemen, want het zou een hele “operatie” worden alles te verhuizen van het Noorden naar het Midden van het land. Maar tenslotte kwam het verlossende bericht, dat de Kerstgroep welkom was. Op 9 augustus 2009 ging de Kerstgroep op transport naar Beesd. Van 19 december 2019 t/m 6 januari 2020 stond hij opgesteld in Abdij Mariënkroon in Nieuwkuijk.

Later is de groep, op verzoek van het Bisdom Groningen, door de Stichting tot behoud van erfgoed rond kerst Nederland weer afgestaan aan een verpleegtehuis in Woerden. Dat is voorlopig de eindbestemming.

Marijke Valeton -Sontrop

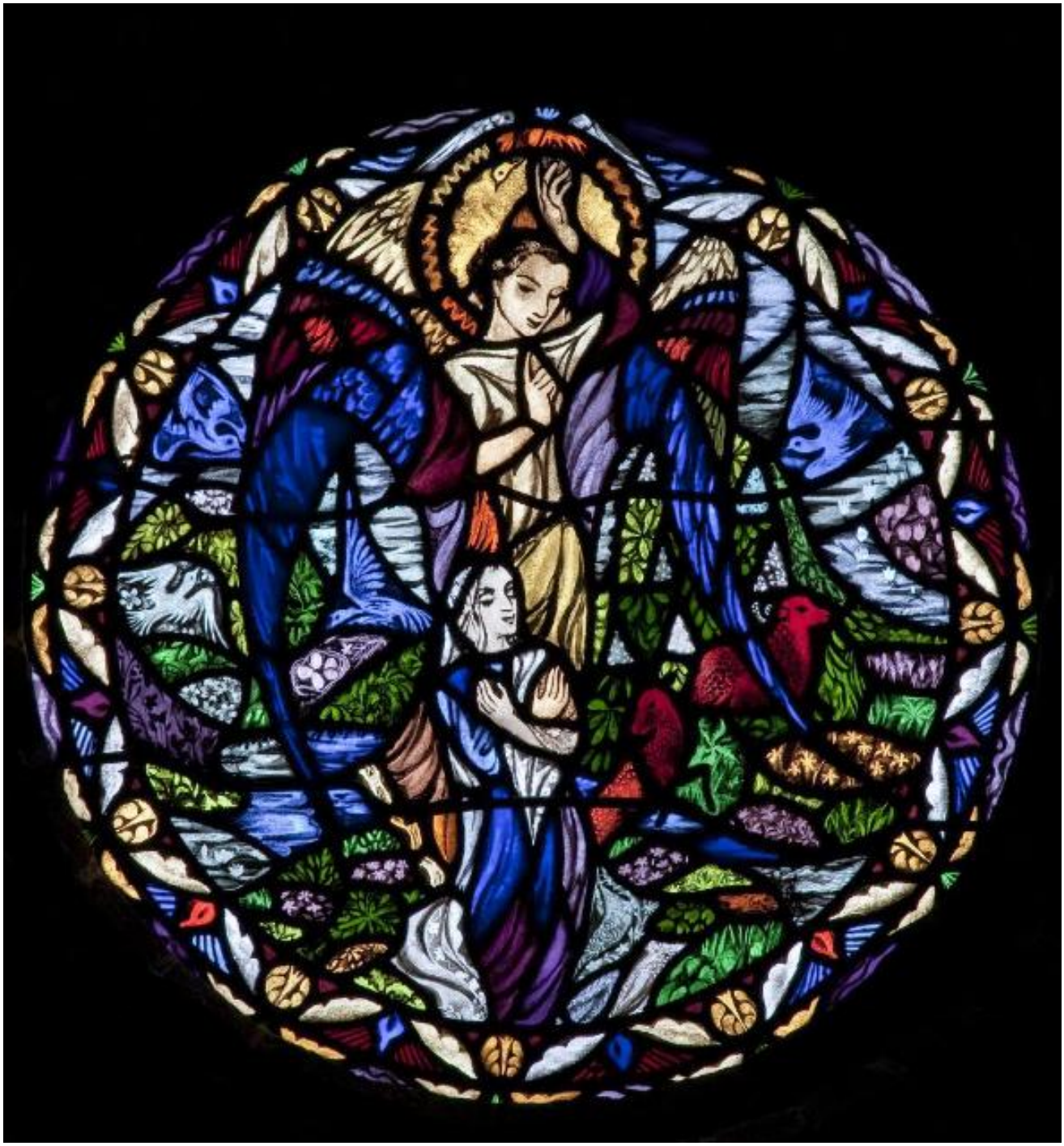

Waar: **Winschoten (Gr),** Grote of Marktpleinkerk (Voormalige St. Vitus)
Wat: Raam in koor
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal: Glas in lood
Voorstelling:

- Annunciatie

Foto: www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl

Waar: **Winschoten (Gr),** Grote of Marktpleinkerk (Voormalige St. Vitus)
Wat: Raam
Wie:
Wanneer:
Afmetingen:
Materiaal: Glas in lood
Voorstelling:

- Aanbidding herders

Foto: www.kerkfotografie.nl

